

Kur'an'ın Konulu Tefsiri

-Konulu Tefsire Duyulan İhtiyaç ve Konulu Tefsirde Yöntemler-

Abdurrahman KASAPOĞLU*

Özet

Çağımızda, belli konudaki âyetlerin bir araya getirilmesi temeline dayanan konulu tefsir yöntemi yaygın olarak müfessirler ve Kur'an araştırmacıları tarafından kullanılmaya, bu alanda ortaya konulan eserler de okuyucular tarafından ilgiyle takip edilmeye başlanmıştır. Yapmış olduğumuz bu araştırma, konulu tefsire duyulan ihtiyacı, konulu tefsirin metodolojisini, diğer tefsir çeşitlerinden ayrıldığı noktaları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, konulu tefsir, yöntem, çağın ihtiyaçları.

Abstract

Commentary of Qoran with Subject

- Necessity of commentary with subject and methods of commentary with subject –

In our age, it is commonly started to use that commentary of Qoran with subject some of interparater of Qoran and researchers. Also it is started to follow that this type work many of the reader. In this study we aim to put forward that necessity of commentary of Qoran with subject and its methods.

Giriş

Kur'an'ı Kerim'in, mushaftaki yazılış sırasına göre âyet âyet (parçacı) tefsiri, asırlarca Kelâm-ı Kadîm'i yorumlamada etkili bir yöntem olarak kullanılmış ve halen de kullanılmaktadır. Çağımızda, bu yorumlama yönteminin yanında, belli konudaki âyetlerin bir araya getirilmesi temeline dayanan konulu tefsir yöntemi de yaygın olarak müfessirler ve Kur'an araştırmacıları tarafından kullanılmaktadır. Bu alanda ortaya konulan eserlerin de okuyucular tarafından ilgiyle takip edildiği görülmektedir. Konulu tefsirle parçacı tefsir arasındaki fark temelinde, tefsir yapılırken âyetlerin sıralamasında hangi kriterin esas alınacağı husu-

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Ana-Bilim Dalı öğretim üyesi.

sunda kendini göstermektedir. Birisinde mushafın tertibi esas alınmakta, diğ-
rinde ise müfessir aynı konuyla ilgili âyetleri bir araya getirip yorumlamaktadır.

Konulu tefsirler, parçacı tefsirde bulunmayan ya da az bulunan avantajla-
rı sebebiyle, günümüz Müslümanlarının büyük ilgisini çekmektedir. Bu ilgi, ko-
nulu tefsir çalışmalarının çoğalmasına, bu alanda yazılan eserlerin sayısının gün
geçtikçe artmasına sebep olmuştur.

Bir yandan konulu tefsir yöntemiyle yazılan eserler çoğalırken, diğ-
er yandan da müfessirler, konulu tefsir yönteminin ilkelerini belirlemeyi gerekli
görmüşlerdir. Bu ihtiyaca bağlı olarak konulu tefsirin metodolojisini, önemini,
lüzumunu, diğ-er tefsir yöntemlerinden farklı olan yanlarını belirten eserler ka-
leme alınmıştır. Biz araştırmamızda, konulu tefsirin metodolojisi alanında yazı-
lan eserleri esas alarak bu sahada yeni bir derleme yapmayı uygun gördük.
Yapmış olduğumuz bu derleme, konulu tefsire duyulan ihtiyacı, konulu tefsirin
metodolojisini, diğ-er tefsir çeşitlerinden ayrıldığı noktaları maddeler halinde,
kolay anlaşılır bir tarzda aktarmayı amaçlamaktadır. Farklı kaynaklardaki bilgi-
leri fazla ayrıntıya girmeden bir arada görebilme imkânı sunmayı hedeflemektedir.

Araştırmamızın ana temasını konulu tefsirde başvuru olan araştırma yön-
temleri, konulu tefsirin önemi ve lüzumu oluşturmaktadır. Bunun yanında konu-
lu tefsirin tarifine, çağımızda bu yöntemin ortaya çıkış sebeplerine, parçacı tef-
sirden ve kavram tefsirinden farklı olduğu noktalara da temas edeceğiz.

Konuyla İlgili Kavramlar ve Tarifleri

Konulu tefsir esas itibarıyla, Kur'an'ı baştan sona âyet ayet yorumlayan
parçacı tefsirlerde olmayan bazı avantajları dolayısıyla keşfedilmiş ve uygulama-
ya konulmuştur. Bu yönüyle konulu tefsirin tarifini yaparken, Kur'an'ın âyet
âyet tefsirini tasvir eden tanımlara da yer vereceğiz. Yine konulu tefsirle ilişkili
olan kavram tefsirine de bu tanımlar bölümünde değineceğiz. Kur'an'ı baştan
sona yorumlayan tefsirler için, "tefsir-i müselsel / seri tefsir, atomcu / parçacı,
teciî tefsir gibi isimlendirmeler yapılmıştır.

Müfessirin Kur'an âyetlerini mushaf-ı şerif'teki sırasına göre âyet âyet ele alarak açıklamaya koyulduğu tefsir metoduna *atomcu / parçacı / teczî* tefsir denir.¹ *Tefsîr-i müselsel / seri tefsir*, ilk âyetten son âyete kadar tüm Kur'an metninin sırasıyla açıklamasını içeren tam tefsirdir. Böylesi tam yani ardı kesilmeyen tefsir için Arapça "tefsîru'l-müselsel" ifadesini kullanmak uygun görülmüştür.²

Tam / serî tefsirlerin yanında oruç, boşanma, kadın ya da yöneticilik gibi özel Kur'an konularını işleyen *konulu tefsirler* mevcuttur.³ Arapça'daki karşılığı, "et-tefsîru'l mevdû" olan bu yöntemin isimlendirilmesi Türkçe'de "konulu tefsir" şeklinde olmuştur. Söz konunu tefsir yöntemine "tevhîdî yani bütünsel tefsir" nitelenmesi de yapılmıştır.⁴

Konulu tefsir ile neyin kastedildiğine ilişkin birçok tarif yapılmıştır. Konulu tefsir tarif edilirken konuyla ilgili görüş beyan edenlerin ortaya koydukları başlıca hususlar ve tariflerinde yer verdikleri ifadeler şunlardır:

Konulu tefsir, belirli bir konuya ait, değişik surelerde zikredilen / tekrar edilen, o konuyu uzaktan yakından ilgilendiren, aynı manaya gelen Kur'an âyetlerini özel şart ve yöntemlerle bir araya toplayan / dökümünü yapan, tek bir başlık altında onlardan bir konu teşkil eden, nüzûl sıralarını da göz önünde bulundurarak bunları kendi aralarında usulüne uygun bir tarzda düzenleyen, söz konusu âyetleri önce sevk oldukları ortam içerisinde, siyak sibak ilişkisi bağlamında değerlendiren, sonra da benzer âyetlerle birlikte konuyu işleyen, Kur'an'ın genel üslûbu çerçevesinde âyetler arasında mukayeseler yapan, onları ilmî bir incelemeye tâbi tutan, Kur'an'ın temel ilkelerine göre yorumlayan tefsirdir. Konulu tefsir, anlam ve amaç bakımından ortak ya da benzer özellik taşıyan Kur'an konularını araştıran, araştırmayı sadece bir konuya indirgeyen ve bu konuyla ilgili âyetleri bütüncül bir bakış açısıyla göz önünde bulunduran, hepsini bir eksende toplayan, Kur'an bütünlüğü içerisinde ele alan, derinlemesine inceleyen, öğelerini ortaya çıkaran tefsirdir. Konulu tefsir, aynı konuda bir araya top-

¹ Muhammed Bâkır es-Sadr, *Kur'an Okulu*, Çev. Mehmet Yolcu, Fecr Yayınevi, Ankara, 1996, 13; Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006, 35-36.

² J. J. G. Jansen, *Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar*, Çev. Halilrahmân Acar, Fecr Yayınevi, Ankara, 1993, 31.

³ Jansen, 32.

⁴ Sadr, 16; Celal Kırcı, *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler*, Tuğrâ Neşriyat, İstanbul, 1993, 290; A. Cüneyt Eren, *Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Yeni Bir Yaklaşım: Konulu Tefsir Metodu*, Nil Yayınları, İzmir, 2000, 18.

lanan âyetlerin anlamlarını açıklamayı, -veciz, mücmel ve müşkil olarak ifade edilen âyetler hakkında ayrıntı verici, izah edici nitelikteki diğer âyetlerden istifade etmeye imkân sağlamayı-, âyetlerin asıllarını ortaya çıkarmayı ve birleştirici bağlarla onları birbirine bağlamayı hedefler. Konulu tefsir, Kur'an'ın belli bir konu hakkındaki görüşünü, hidâyet mesajını ve i'caz yönünü açığa çıkarmaya, Allah'ın o konuyla ilgili murâdını ortaya koymaya çabalayan, düşünsel, toplumsal, ya da evrensel yaklaşımla ilgili konulardan herhangi birini Kur'an perspektifinden ortaya koymayı ve bu konuda Kur'ânî bir söylem geliştirmeyi amaçlayan, Kur'an'ın konularını onun gönderiliş amaçlarına, temel ilkelerine uygun olarak yorumlayıp araştıran çalışmalardır.⁵

Görüldüğü gibi, konulu tefsirle ilgili tariflerde genellikle şu üç hususa ilişkin tasvirlerle yer verilmiştir. Birincisi konulu tefsirde kullanılan yöntemlerden hareketle tanımlama yapılmaya çalışılmıştır. İkincisi, Kur'an'ın sağlıklı ve doğru anlaşılmasında konulu tefsirin özel hedefleri esas alınarak tanımlamaya gidilmiştir. Üçüncü husus; tariflerde, konulu tefsirin genel amacının, ilâhî mesajların anlaşılmasını insanlığa hidâyet vesilesi olmasını sağlamak olduğu vurgulanmıştır. Doğrusu tariflerde geçen bu tür vurgular, aynı zamanda bütün tefsir yöntemlerinin amaçları arasındadır.

Konulu tefsirden söz edildiğinde, "kavram tefsiri"ni de onunla birlikte düşünmek gerekir. Hatta bu yönüyle bir sınıflama yapıldığında konulu tefsir kendi arasında "konulu tefsir" ve " kavram tefsiri" diye ikiye ayrılır.⁶ Konu tefsiri ile kavram tefsiri arasında bir mukayese yaptığımızda aralarında bazı belirgin farklar olduğu gözlenir.⁷

⁵ Mustafa Müslim, *Kur'an Çalışmalarında Yöntem -Konulu Tefsire Metodik Bir Yaklaşım-*, Çev. Salih Özer, Fecr Yayınevi, Ankara, 1998, 24; M. Said Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Esra Yayınları, İstanbul, 1995, 119-120; Ömer Dumlulu, *İbn Teymiye ve Konulu Tefsir*, Anadolu Yayınları, İzmir, 1999, 53-55; Şahin Güven, *Çağdaş Tefsir Araştırmalarında Konulu Tefsir Metodu*, Şûrâ Yayınları, İstanbul, 2001, 48-50; Eren, 18-21.

⁶ Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 96.

⁷ 1. Kavram tefsirinde ele alınan sözcükler öncelikle etimolojik ve semantik tahlile tabi tutulur. Kelime tahlilleri yapılmadan kavram tefsiri çalışması gerçekleştirilemez. Konulu tefsirde ise, her zaman etimolojik ve semantik tahlile ihtiyaç duyulmayabilir. Bazı konuların işlenişinde tahlil edilmesi gereken kavramlar bulunmayabilir.⁷ (Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 101; Güven, 53) 2. Konulu tefsir çalışmaları kavram çalışmalarından daha kapsamlıdır. Kavram tefsirinde konu, ele alınan kavram etrafında dönüp dolaşır. Ele alınan kavramın boyutlarının araştırılıp ortaya konulmasıyla çalışma tamamlanmış olur. Konulu tefsirde ise durum biraz farklıdır. Eğer işlenen konu kavram tahlilini gerektiriyorsa, bu tahliller yapılır. Fakat konu çalışması bununla tamamlanmış olmaz. Kavramsal değerlendirmeler yapıldıktan sonra, konu geniş bir şekilde ele alınır, asli ve tali unsurları dikkate alınarak kapsamlı bir tahlile tabi tutulur.⁷ (Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 101-102; Güven, 54) 3. Her kavramsal çalışma aynı zamanda bir konulu tefsirdir, ama her konulu tefsir bir kavramsal çalışma değildir.

Kur'an'da yer alan bir kavramın ayrıntılı bir şekilde incelenip açıklanmasına "kavram tefsiri" denir. Kavram tefsirinde önce ele alınan Kur'an kavramının kelime ve türevlerinin geçtiği bütün âyetler çıkartılıp derinlemesine incelenerek lügat ve terim anlamları tespit edilir. Bundan sonra kavram, Kur'an'da geçtiği yerde, siyak sibak uygunluğu çerçevesinde ele alınır. Gerek görülmesi halinde semantik tahliller yapılarak, incelenmekte olan kavramın uğradığı anlam değişiklikleri belirlenmeye çalışılır.⁸

Konulu tefsiri kavramsal tefsir olarak isimlendirenler olmuşsa da bu yaklaşım kabul görmemiştir. Çünkü konulu tefsir kavram tefsirini de içerebilecek daha genel bir olgudur. Konulu tefsire kavramsal tefsir nitelmesi yaptığımız takdirde, konulu tefsirin sahasını daraltıyor olabiliriz.¹⁰

Konulu Tefsir Çalışmalarının Ortaya Çıkış Sebepleri

Konulu tefsir, Kur'an ve tefsir araştırmalarında yeni bir yöntemdir. Bu yöntemin ortaya çıkışında çağın koşulları ve toplumların ihtiyaçları etkili olmuştur. Kur'an araştırmaları sahasında ortaya çıkan bu yeni araştırma yönteminin doğuşunda ve gelişmesinde etkili olan sebepleri belli başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Çağımızda İlmî İhtisaslaşmanın Büyük Önem Kazanması

İhtisaslaşma döneminin en belirgin özelliği, herhangi bir konuyu genel hatlarıyla bilmenin ötesinde, konuyu en ince ayrıntısına varıncaya kadar tüm birimlerine inerek teker teker incelemektir. Çağımızın ilmî anlayışının temel karakteristiklerinden biri olan ihtisaslaşma, Kur'an araştırmalarının yöntemini de etkilemiştir. İhtisaslaşma dönemindeki Kur'an tefsiri çalışmalarında, Kur'an'a yeni bir bakış açısıyla yaklaşma girişimine ihtiyaç duyulmuştur. Kur'an'ın konularını tespit etme ve bu konulardan herhangi birini seçerek o mesele hakkında

---

Kavram çalışmaları geniş boyutlu olmayıp tam bir konulu tefsir çalışması özelliği göstermezler. Bu tür çalışmalarda ayrıntıya inme zorunluluğu yoktur.⁷ (Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 102; Güven, 54) 4. Kavramsal çalışmalar dilsel, konulu tefsir çalışmaları ise yorum ağırlıklıdır. Kavramsal tefsirde daha çok bilgi öne çıkarken, konulu tefsirde ise tahlil ve değerlendirmeler ağır basar.⁷ (Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 102)

⁸ Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, 99.

⁹ Kırcı, 294.

¹⁰ Güven, 52.

Kur'an'ın mesajlarını ortaya çıkartma faaliyetleri tefsir çalışmalarına ciddi etkide bulunmuştur.¹¹

2. İslâmî İlimler Alanındaki Metodoloji Sorunu

Klasik usûllerin günümüzde Kur'an'ı anlama ve yorumlamada her yönüyle yeterli olmadığı kanaatine varan çağımızın araştırmacıları, yeni metodolojiler geliştirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Geçmişte yapılan tefsir çalışmaları günümüze aktarıldığında yeterli verim alınmadığı, konular açısından sistematize edilemediği, bir bütün halinde hayat için gerekli olan etkin bir dünya görüşünü ortaya koyamadığı için, günümüz Kur'an yorumcuları, tefsir çalışmalarında konusal ve kavramsal araştırmalara ağırlık verme ihtiyacı duymuşlardır.¹²

Klasik tefsir kaynaklarında Kur'an'ın ilk sûresi olan Fâtiha'dan başlayıp Nâs sûresine kadar olan bütün sûrelerin ve âyetlerin tertip sırası esas alınarak tefsir yapılmıştır. Bu yöntem Hz. Peygamberden sonra uygulanmaya başlamış, asırlar boyu süren ve halen de devam eden geleneksel bir akıma dönüşmüştür. Kur'an'ı başından sonuna kadar tefsir etme yöntemi âyetleri anlamada, ayrıntıların tespit edilip açıklanmasında olumlu neticeler vermiş olmakla birlikte, Kur'an bütünlüğünü kapsamaktan uzak oluşu, söz konusu bütünlük içerisinde âyetin durumunun ve konumunun tespit edilememiş olması, bütün bu sebeplerden dolayı da parçanın bütün yerine konulması –bir âyete ait hükmün Kur'an'ın tamamına izafe edilmesi-, bu yöntemle yazılan tesirlerde çoğu zaman subjektif görüşlerin yansıtılması, evren ve hayat hakkında yeterince tutarlı fikirlerin verilememesi gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Özellikle tek âyete dayalı yorumların olumsuz sonuçları toplum hayatında kendini açıkça hissettirmiştir. Yine günümüz insanı Kur'an'ın bilgisini edinmek isterken, onun hangi meseleyi / konuyu nasıl ele aldığını bilmeyi arzu etmektedir. Ancak Kur'an'ı baştan sona âyet âyet yorumlayan tefsirler bu ihtiyaca cevap vermede yetersiz kalmaktadır. Bu ve buna benzer sebepler yüzünden bazı ilim adamları geleneksel tefsir yönteminden konulu tefsir yöntemine dönülmesini istemişlerdir; böyle bir yöntemin daha sağlıklı sonuçlar vereceğini ifade etmişlerdir. Günümüzde Kur'an'ı konu konu ele

¹¹ Güven, 91-94.

¹² Güven, 98-99.

alın, çeşitli boyutlarıyla açıklayıp yorumlamanın önemli bir ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir.¹³

Zamanla insanlar Kur'an'la ilgili bu tür çalışmalara ihtiyaç duymaya, rağbet etmeye başlamışlardır. Bu ilgi, bu alanda yeni eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁴

3. İslâm'a Yöneltilen Şüphelere Konulu Çalışmalar Aracılığıyla Cevap Verilmesi

Son asırlarda İslâm ve onun temel kaynağı olan Kur'an etrafında şüpheler üretilmeye çalışılmıştır. Bu asırda özellikle bazı müsteşrikler Kur'an'la ilgili birtakım şüpheler ortaya atmışlardır. Bu tür şüpheler, konulu tefsirin doğuşunda belirleyici olmuştur. Üretilen şüpheleri ortadan kaldırmak için dinî alanda yeni arayışlara girilmiştir. Müslüman araştırmacılar kendi dinlerinin asli kaynağı olan Kur'an'ı daha iyi tanıtmak, İslâm'ın belirli konuları hakkında ortaya atılan şüphelere cevap verebilmek, ortaya atılan iddiaları çürütebilmek için Kur'an'ın o konu hakkındaki genel hükümlerini / mülahazalarını bir araya getirme yoluna gitmişlerdir. Araştırmacılar bu çabayı gösterirken ele aldıkları her meseleye Kur'ânî / İslâmî bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemişlerdir. Bu araştırmacıların takip ettikleri yollardan birisi de Kur'ân âyetlerine bütüncül yaklaşmak ve konulu tefsir metodunu uygulamak olmuştur.¹⁵

Konulu Tefsire Duyulan İhtiyaç ve Önemi

Kur'an araştırmalarında "konulu tefsir" tarzı çalışmalara çok fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Hatta bazı araştırmacılar, Kur'an araştırmalarının geleceğini "konulu tefsir" tarzı çalışmalarda görmektedirler.¹⁶

Özellikle içerisinde yaşamış olduğumuz çağda Kur'an tefsiri yöntemleri arasında en önemlisinin konulu tefsir olduğunu söyleyebiliriz. Bu önem onun sağladığı bazı faydalardan kaynaklanmaktadır. Zira bir şey faydalı olduğu ve

¹³ Fazlur Rahman, **Ana Konularıyla Kur'an**, Çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1996, 27; Kırcı, 298-299; Hâlis Albayrak, **Tefsir Usûlü**, Şûle Yayınları, İstanbul, 1998, 117-118; Ali Eroğlu, **Tarihte Tefsir Hareketi ve Tefsir Anlayışları**, EKEV Yayınevi, Erzurum, 2002, 120.

¹⁴ H. Mehmet Soysaldı, **Nüzûlünden Günümüze Kur'an ve Tefsir**, Fecr Yayınevi, Ankara, 2001, 334.

¹⁵ Dumlu, 56; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 93; Soysaldı, 333; Güven, 104-105.

¹⁶ Muhammed Gazali, **Kur'an-ı Kerim'in Konulu Tefsiri**, Çev. Şahin Güven, Ekrem Demir, Ağaç Yayınları, İstanbul, 2005, 9.

ihtiyaç duyulduğu oranda önemli ve değerlidir. Konulu tefsirin metodolojisi üzerinde çalışan ve düşünce ortaya koyan araştırmacılar bu yöntemin önemini ve faydasını çok yönlü olarak izah etmeye çalışmışlardır.

1. Konulu Tefsir Yorumcuyu Hatadan ve Yanlı Tutum Takınmaktan Korur

Konulu tefsir yöntemi yorumcuya, üzerinde çalıştığı konu hakkında bütüncül bir bakış açısı kazandırır. Böylece yorumcu hataya düşmekten ve subjektif bir tutum takınmaktan uzak kalabilir. Çünkü aynı konuyla ilgili bütün âyetleri bir araya getirip tarihsel bağlamına uygun bir şekilde değerlendirmeye tabi tutmak, konuyu kapsamlı ve eksiksiz bir şekilde kavramaya imkân sağlar.¹⁷

Müfessire belirli bir konuyu derinlemesine ve kapsamlı olarak araştırma imkânı sunan Konulu tefsir metodu, mevzu ile ilgili bütün âyetleri bir arada görme fırsatı verir. Ele alınan konuyu tarihsel bağlam yani zaman-mekân uyumu içerisinde inceleme imkânı tanır. Müfessir, âyetler arasında görünürde çelişkiymiş izlenimi veren durumları ortadan kaldırmak için meseleyi derinlemesine ve ilmî atmosfer içerisinde tahlil eder. Böylece konu bilgi ve doküman bakımından zenginleştirilmiş, bütün hatlarıyla ortaya çıkartılmış olur. Diğer tefsir yöntemleri araştırmacıya, konuya ilişkin buna benzer derinlik ve kapsamlılığı sağlayamaz. Bu tür konuları araştırmanın en sağlıklı yolu konulu tefsir çalışması yapmaktır.¹⁸

Konulu tefsir metodu, müfessire ele alınan konuyla ilgili her bir âyetin yerini ve durumunu tayin etme konusunda yardımcı olur. Bu suretle parçanın bütün yerine yani sadece bir âyetin Kur'an'ın tamamı yerine konmasını engeller. Bu sayede yalnız bir âyete ait hükmün Kur'an'a izafe edilmesi, bir başka deyişle bir âyeti bilgisinin / hükmünün Kur'an'ın bilgisi / hükmü olarak sunulması önlenmiş olur.¹⁹

Konulu tefsir metodu sayesinde, ele alınan bir Kur'an kavramı, herkesin arzusuna göre içini doldurduğu bir kavram olmaktan çıkar. Bu duruma bağlı

¹⁷ Güven, 109.

¹⁸ Müslim, 34; Şimşek, 122; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 174-175; Güven, 109-110; Eren, 31-32.

¹⁹ Güven, 109.

olarak Kur'an yorumcuları asgarî müştereklerde birleşme fırsatı bulurlar. Kur'an kavramlarının içini yine ondan elde ettikleri bilgilerle doldururlar.²⁰

2. Konulu Tefsir Kur'an'ın Mesajını İnsanlara Ulaştırmada Birçok Açıdan Sağlıklı Bir Yöntemdir

Konulu tefsir, çağımız insanına Kur'an'ın mesajını ulaştırmanın en uygun ve en kestirme yollarından birisidir. İçinde yaşadığımız çağ, belli alanlarda uzmanlaşmanın en çok yaygınlık kazandığı zaman dilimidir. Nitekim gün geçtikçe ilim dallarının yeni alt başlıkları oluşmakta ve bu alt başlıklar da zamanla bağımsız ilim dalı haline gelmektedir. Tefsir çalışmalarının da bu gelişmelere paralel olarak konulara ayrılmasını, Kur'an'ın içerdiği konuların müstakil olarak incelenmesini ve bu konuların incelenmesine dair yöntemlerin geliştirilmesini beklemek doğaldır. Bilimsel yöntemlerin ve uzmanlaşmanın yaygınlık ve hız kazandığı çağımızda Kur'an verilerini, onun insan hayatına yön veren ilkelerini sunmanın en iyi, en güvenilir yollarından birisi konulu tefsir çalışmalarıdır.²¹

Çağımızın getirdiği sorunlarla Kur'an'ın konulu tefsiri ve konulu tefsir yöntemiyle yapılmış etütler aracılığıyla başa çıkılabileceği düşüncesi, günümüzde genel kabul görmektedir. Çünkü ele alınan bir konuya ilişkin bilgileri Kur'an ve hadislerden toplayıp bir araya getirmek, anlamlarını iyice özümsemek, araştırmacıya birtakım genel ilke ve fikirlere varmayı sağlayacak fırsatlar tanır. İlâhî metnin genel hedeflerinden çıkarılan ilkeler ışığında araştırmacı, çağın problemlerinin İslâmî çözümünü kavrayabilir.²²

Konulu tefsir, çağımız insanının yenilenen ihtiyaçlarını karşılamada ve Kur'an'ın evrensel ilkelerini günümüz insanının anlayabileceği şekilde istifadesine sunma noktasında başvurulabilecek güvenilir bir yöntemdir. Kur'an'ın içerdiği bilgileri, sağlıklı ilmî araştırmalar sonucu genel bir sınıflamaya tabi tutmak, Kur'an'ın hedefini ve amacını bariz bir şekilde açığa çıkarmayı gerektirir. Böyle bir tefsir çalışması, çağımız insanlarıyla Kur'an arasında bağ oluşturur. Bu bağ

²⁰ Kırca, 291.

²¹ Şimşek, 119; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 176-177; Güven, 110-111; Eren, 32.

²² Müslim, 34; Güven, 111-112.

sayesinde çağımız insanı hayatta karşı karşıya geldiği problemleri Kur'an'ın rehberliğinde çözümlene fırsatı bulur.²³

Konulu tefsir sayesinde, dünyanın siyasi, iktisadi, ahlâkî ve sosyal bunalmalar yaşadığı bir dönemde insanlar, Yüce Allah tarafından gönderilmiş olan Kur'an'ın, hayatın her safhasına yön veren üstün ilkeleriyle karşı karşıya gelirler. Konulu tefsirler vasıtasıyla insanların Kur'an'ın kalıcı ve everensel ilkelerini kolayca anlamaları, içselleştirmeleri ve uygulamaları sağlanmış olur.²⁴

Bazı müfessirler Kur'an'ı tefsir ederlerken, onun metinsel bağlamda ne demek istediğini, içerdiği bilgisel değerlerin muhatapları ne ölçüde yükümlü kıldığını, Müslümanın bireysel ve toplumsal yaşamda nasıl bir sorumluluk taşıdığını ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Bu bilinç ve gayeyle, hidâyet kaynağı olan Kur'anî hikmetleri ortaya çıkararak insanları Kur'an'ın özüne doğru yönlendirmişlerdir. Hakiki ya da mecazi anlamıyla Kur'an'ın özünü vermeyi amaçlayan tefsir tarzı, gerçek anlamda konulu tefsirde kendini göstermiştir.²⁵

3. İslâmî Tefekkürün Gelişmesine Katkı Sağlar

Özellikle gerileme, duraklama ve taklit dönemlerinde İslâm düşüncesi yeterli düzeyde gelişme sağlayamamıştır. Bu durumdan kurtulmanın, bu eksikliği gidermenin yollarından birisi, konulu tefsir türüdür. "Kur'an'da Peygamberlik", "Kur'an'da ekonomi", "Kur'an'da adalet" gibi konulu tefsir çalışmaları, Müslümanların kültür mantığını oluşturabilecek yöntemler arasında gösterilebilir.²⁶

4. Modern İlmî Teoriler Karşısında Sağlıklı Bir Bakış Açısı Kazandırır

Modern bilime dayalı olarak gelişen teoriler karşısında sağlıklı bir bakış açısı elde etmek ve çözüm yolları göstermek, konulu tefsir sayesinde mümkün olur. Müslüman araştırmacı psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve diğer modern ilimler sahasında herhangi bir teori ile karşı karşıya geldiğinde, konuyla ilgili bir araya getirilmiş ve kendilerine dayanarak söz konusu teoriyi tartışacak âyetler

²³ Güven, 110-111; Eren, 32.

²⁴ Mevlüt Güngör, "Tefsirde Konulu Tefsir Metodu", *İslâmî Araştırmalar*, sayı: 7, 1988, 52; Soysaldı, 339.

²⁵ Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, 128.

²⁶ Muhammed Gazali, *Kur'an'ı Anlamada Yöntem*, Çev. Emrullah İşler, Sor Yayıncılık, Ankara, 1993, 125.

bulmakta zorlanmaktadır. Konulu tefsir çalışmaları bu zorluğun aşılmasına imkân verecektir.²⁷

Günümüzde Müslüman araştırmacıların, Batılılar tarafından yöntemleri belirlenen psikoloji, eğitim, sosyoloji, ekonomi gibi bir çok bilim dalının etkisinde oldukları bir gerçektir. Konulu tefsir çalışmaları, Müslüman araştırmacıları bu durumdan kurtaracak ve söz konusu ilim dallarına dair yöntemler sunacaktır.²⁸

5. Konulu Tefsir Yorumcuya Bütüncül Bir Bakış Açısı Kazandırır

Konulu tefsir metodu, ele alınan bir konuyu tüm yönleriyle ve derinlemesine anlama, araştırma imkanı verdiği için, Kur'an'a bütüncül ve kapsamlı bakış açısı kazandırır. Kapsamlı bir Kur'anî bakış açısının hareket noktasını oluşturur. Kur'an'da yer verilen bir konu hakkında tutarlı ve isabetli bir söz söyleyebilmek, ilâhî mesajı daha net bir biçimde sunabilmek için konu ile ilgili bütün âyetleri göz önünde bulundurmaya gerekir. İşte konulu tefsir metodu Kur'an'la ilgili konuların ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde incelenmesine imkân verir.²⁹

Kur'an âyetleri konu konu nâzil olmamış ya da belli başlıklar altında terzip edilmemiştir. Kur'an ele aldığı konuları, günümüzde alışageldiğimiz giriş, gelişme ve sonucu olan eserler gibi işlemez. Onda belli bir konunun ele alınıp işlendiği bölümlere alt ve yan başlıklara rastlanmaz. Bu yüzden Kur'an'ın belli bir konu hakkındaki görüşünü tespit edebilmek için o konuyla ilgili tüm âyetleri bir araya getirip nüzûl sıralarını göz önünde bulundurarak anlamaya çalışmak gerekir. Kur'an'ın o konuya ilişkin mesajı da ancak bu şekilde öğrenilebilir. Kur'an konularını özel kurallarla bir çatı altında toplayıp değerlendirmek ise, konulu tefsirin sahasına girer.³⁰

Bu yöntem sayesinde, Kur'an'da ele alınan bir konunun sûreler içerisine serpiştirilmiş bölümlerini, parçadan bütüne gitmek suretiyle bir araya getirerek uyumlu ve bütüncül bir dünya görüşü ortaya koymak mümkündür.³¹

²⁷ Şimşek, 122; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 175.

²⁸ Şimşek, 122.

²⁹ Gazali, 125; Dumlu, 99; Soysaldı, 339; Güven, 115-116; Eren, 32.

³⁰ Güven, 116; Eren, 32.

³¹ Güven, 116-117.

6. Müfessirin ve Okuyucunun Maksadına Ulaşmasında Kolaylık Sağlar

Kur'an'ın anlaşılmasını kolaylaştıracak, onun bilgisine sahip olma yollarını açacak çalışmaları yapmak Müslüman âlimlerin görevlerindedir. Bu sorumlulukla hareket eden âlimler, Kur'an'ın sunduğu mesajları insanlığa ulaştırabilmek için yeni yöntemler geliştirmeye mecburdur. İşte konulu tefsir bu yöntemlerden birisidir. Konulu tefsir araştırmacının maksada en kısa yoldan, fazla sıkıntı çekmeden ulaşmasını sağlayan bir yöntemdir. Çünkü bu yöntem sayesinde araştırmacı ele aldığı konuyla ilgili âyetleri ve izahlarını, o âyetler bütününden çıkarılması gereken ilkeleri sistemli bir şekilde ve bir arada bulma imkânına sahiptir. Böylece Kur'an'ın vermek istediği mesajlar ve öğretmeyi hedeflediği prensipler kısa / pratik yoldan anlaşılmuş, insanlara sunulmuş olur.³²

Kur'an'ın gönderiliş amacı insanlara rehberlik etmektir. Bir kimse hayatının herhangi bir yönünü ilgilendiren mesele hakkında Kur'an'dan bilgi edinip onu kendine rehber yapmak isterse, o konu hakkında kapsamlı, açık ve kesin bilgilere sahip olmalıdır. Bu bilgileri elde edebilmek için en azından bir Kur'an mealini baştan sona okumalıdır. Bu okumayı gerçekleştirse bile, bir konuyu Kur'an'da çeşitli yerlere dağıtılmış bölümlerini zihninde bir araya getirip sonuca ulaşması kolay değildir. Çünkü konularını dizilişi bakımından Kur'an'ın, günümüz insanının alışık olmadığı bir üslûbu vardır. Onda bir konunun ele alınıp bitirildiği bölümlere ve alt başlıklara rastlanmaz. Aksine çeşitli konulara ilişkin bilgiler arka arkaya gelir ve bunlar farklı üslûplarla zaman zaman tekrar edilir. Okuyucu Kur'an mealiyle yetinmeyip tefsir kitaplarına başvurmayla kalksa, hacimli eserlerle karşılaşacak ve fazla zaman harcamak durumunda kalacaktır. Özellikle okuma alışkanlığı az olan toplumlarda ciltler dolusu kitapların okunması neredeyse imkânsızdır. Bu tür çözüm yollarının yerine bütüncül bir yaklaşımla hazırlanan konulu tefsir çalışmaları konulacak olursa, söz konusu problem daha kolay bir şekilde halledilebilecektir. Zira bütüncül yöntemle hazırlanan bir tefsir çalışmasını okuyan kimse, öğrenmek istediği konuyla ilgili âyetleri ve bunlara getirilen yorumları bir arada bulma imkanına sahip olacaktır.³³

³² Dumlu, 98-99; Güven, 125-126.

³³ Güngör, 51; Dumlu, 98-99; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 175-176; Soysaldı, 336-337; Güven, 125-126.

7. Konulu Tefsir Yeni Kur'an Araştırmalarına İmkân Hazırlar

Kur'an araştırmalarının kök salıp sağlamlaşması ve yeni metotların keşfedilip ortaya koyulabilmesi konulu tefsir çalışmalarının geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Müfessir, bu yöntemin getirdiği yeni sistem sayesinde Kur'an'a bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşabilecek, âyetlerin satır aralarını okuyabilecektir. Satır aralarının okunması yeni anlamlar keşfetmeye zemin hazırlayacaktır. Dolayısıyla Kur'an araştırmalarını daha ileri bir düzeye taşıyabilmek için konulu tefsir çalışmalarına ihtiyaç vardır.³⁴

8. Konulu Tefsir Kavramsal Çalışmalara Yön Verir

Kur'an'daki kavramların içeriğini Kur'an merkezli bilgilerle izah edebilmek için konulu tefsir çalışmalarına ihtiyaç vardır. Kur'an kavramları üzerinde yapılan etimolojik ve semantik çalışmalar, Kur'an'ın düşünce sisteminin ve dünya görüşünün ana yapısını belirlemede önemli bir rol oynar.³⁵

9. Tekrarmış İzlenimi Veren Âyetlerin İnceliğini Ortaya Koyar

Konulu tefsir yöntemiyle eser veren araştırmacıların özenle vurguladığı hususlardan birisi, gerçekte Kur'an'da tekrarın bulunmadığıdır. Onlar, tekrar-mış gibi görünen âyetleri ele alır ve bunların gerçekte tekrar olmadıklarını, tekrar çağrışımı yapan âyetlerin her birinin ayrı bir inceliği / nükteyi ifade ettiğine dikkat çekerler.³⁶

Konulu tefsir yöntemi, Kur'an'da tekrarın bulunmadığı esası üzerine temellendirilmiştir. Bir konu hakkında bir araya getirilen âyetlerin bir kısmı arasında benzerliklerin mevcut olması, bazılarında ilk bakışta tekrar izlenimi uyandırabilir. Oysa tekrar gibi görünen âyet ve lâfızlar dikkatlice değerlendirildiğinde yeni anlam ve amaçlarla yüklü oldukları fark edileceklerdir. Konulu tefsir metoduyla bir araya getirilen bu âyetler üzerinde inceleme ve değerlendirmeler yapılarak o mesele hakkında Kur'an'ın görüşü tespit edilmeye çalışılır. Tekrar olduğu

³⁴ Hasan Hanefi, "Konulu Kur'an Tefsiri Metodu", Çev. Sönmez Kutlu, *İslâmî Araştırmalar*, sayı: 1-2-3-4, 1996, 158; Güven, 118.

³⁵ Güven, 122-123.

³⁶ Şimşek, 124, 135.

izlenimi veren âyetler, aslında konulu tefsir çalışmalarının temel materyalleridir.³⁷

10. Kur'an'ın Yeni İ'câz Yönlerini Açığa Çıkarır

Konulu tefsir üzerinde çalışan araştırmacı, bu sayede orijinallikleri hiç tükenmeyen Kur'an'ın icâzına dair yeni boyutlar keşfedebilir. İnsan düşüncesinin gelişmesine bağlı olarak yeni veriler ortaya konuldukça, müfessir de bu verileri öğrenip kavrar. Daha sonra bu konularda bilgi edinmek amacıyla Kur'an'a başvurur ve böylece Kur'an'ın yol göstericiliğinin yeni boyutlarını fark edebilir.³⁸

Konulu tefsir metodunun Kur'an'ın yeni i'câz yönlerini açığa çıkarmada önemli bir rolü vardır. Bu metodun Kur'an'ın icazına dair önemli işlevlerinden birisi şu şekilde ortaya konulur: Kur'an âyetleri konu ve amaç birliği etrafında belli bir yöntemle toplanıp bir araya getirildiğinde, konuların tam bir bütünlük arzettiği, hiçbir eksikliğin olmadığı görülür. Bu durum Kur'an'ın i'câzının önemli boyutlarından birisini oluşturur. Zira Kur'an değişik zaman aralıklarında farklı koşullarda, 23 yıllık bir süre içerisinde bölüm bölüm indirilmiştir. Farklı konulardaki âyetler farklı sürelerle yerleştirilmiştir. Buna rağmen içerisinde çeşitli konulara ait parçaların bulunduğu bir süre içerisinde siyak ve sibak açısından uyum olduğu görülür. Eğer konulu tefsir yapma amacıyla herhangi bir konunun parçalarını toplayıp bir araya getirirsek, aynı ahenk ve uyumu gözlemleriz. Neredeyse bu parçaların, herhangi bir meseleyi yerinde ve zamanında çözüme kavuşturmak için aynı anda topluca nâzil olduklarına tanıklık ederiz. Bu parçaları düzene koyan genel bir ilkenin varlığını fark ederiz. Bu durum i'câzın açık örneklerinden birisidir.³⁹

Kur'an'ın teşrî i'câzını ortaya koyma adına uygulanan en sistemli metod konulu tefsir yöntemidir. Konulu tefsir çalışmaları sayesinde Kur'an'da insanlığın muhtaç olduğu esaslara ilişkin bilgilerin ve her zaman için geçerli olacak prensiplerin nasıl özlü bir şekilde açıklandığı, sayısız konunun bu tek ciltlik kita-

³⁷ Eren, 56-57.

³⁸ Müslim, 34-35; Şimşek, 122.

³⁹ Güven, 114-115.

ba nasıl sığdırıldığı bir kez daha anlaşılmiş olur. Bu yönüyle de Kur'an'ın mucizeliği gözler önüne serilmiş olur.⁴⁰

Geçmişte Kur'an'ın i'câzını konu edinen eserler, onun daha çok biçimsel yönüne ilgi göstermişlerdir. Kur'an'ın dil açısından insanüstü bir kitap olduğunu delillendirmek istemişlerdir. Günümüzde ise, Kur'an'ın muhtevasına yönelerek onun konularına ilişkin i'câzın ortaya konulması ön plana çıkmaya başlamıştır.⁴¹

Kur'an'ın ilmî i'câzı, Kur'an'ın eğitim yöntemlerine ilişkin bakış açısı yeni keşfedilen icaz örnekleri arasında gösterilebilir. Nitekim Müslüman araştırmacılar eğitim ve eğitimle ilgili ilimlere ilişkin veri ve esasları Kur'an'ın rehberliğinde ortaya çıkarma ihtiyacı duymuşlardır. Fakat bu alanda yapılan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Çünkü bu iş için hem Kur'an ilimlerini çok iyi bilen hem de modern eğitim bilimlerinin verilerini özümsemiş, ayrıca güçlü bir keşif ve yaratıcılık yeteneğine sahip bilginlere ihtiyaç vardır.⁴²

11. İslâmî Değerlerin Eğitim ve Öğretimi İçin Model Oluşturur

Kur'an'ın içerdiği bilgiler sadece teorik konularla ilgili olmayıp bireyleri ve toplumları ilgilendiren meseleleri, günlük hayata ilişkin olaylar hakkındaki hükümleri de ihtiva eder. Konulu tefsir yöntemi aracılığıyla, Kur'an'ın sırf teorik konular ihtiva eden bir kitap olmadığını, onun insanlar için bir yol gösterici olduğunu kolaylıkla anlarız. Bu metot insanları Kur'an'ı anlamaya ve onunla yaşadıkları hayat arasında bağ kurmaya yöneltir. Bu yüzden konulu tesir metodu ilâhî değerlerin eğitim ve öğretimi için uygun bir yöntemdir.⁴³

12. İslâm Davetçilerine Yardımcı Olur

Özelde İslâm davetçisinin, genelde ise her müslümanın görevlerinden birisi İslâm dinini, onun mesajlarını insanlara anlatmak ve ulaştırmaktır. Böyle bir görevi üstlenen kimsenin öncelikle Kur'an'ı çok iyi bilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü davetçinin işi, İslâm'ı kaynaklarından öğrenip uygun yöntemlerle insanlara sunmaktır. Bilgi ve sunuş yöntemi açısından yeterli birikim ve donanıma

⁴⁰ Güngör, 52; Soysaldı, 340; Eren, 31.

⁴¹ Güven, 115.

⁴² Müslim, 35-36.

⁴³ Güven, 126-128.

sahip olmayan davetçiler, üzerlerine aldıkları sorumluluğu hakkıyla yerine getiremezler. İşte bu noktada konulu tefsirin İslâm davetçilerine ihtiyaç duydukları bilgi ve donanımı sağlayabileceğini söyleyebiliriz. Konulu tefsir, tebliğcinin ilgilendiği konuyla ilgili âyetleri bir araya getirip, kural ve ilkelerine uygun olarak hazırlar. Bu hazır bilgi kaynağı sayesinde tebliğci, belli bir konuda sağlam bir yargıya varma, üstlendiği görevi kolaylıkla yerine getirme imkanı bulur. Davetçi Kur'an'ın bir konudaki görüşünü ortaya koymaya çalışırken ihtiyaç duyduğu bilgiyi her zaman hazırlama imkânı bulamayabilir. İşte bu gibi durumlarda ona kolaylık sağlayacak kaynakların başında konulu tefsirler gelir.⁴⁴

13. Kur'an'a Yönelen İtirazlara Kapsamlı Cevap Verebilme İmkânı Sağlar

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de İslâm dini ve onun temel kaynağı olan Kur'an etrafında şüphe uyandırılmaya, iftira üretilmeye çalışılmaktadır. Başta İslâm düşmanları olmak üzere, onların yolunu takip eden inkârcılar tarafından Kur'an etrafında maksatlı olarak üretilmiş birçok problem vardır. Bunlar arasında Kur'an'ın ihtiva ettiği konular, bu konuların topluca bir yerde işlenmesinin hikmetleri, Kur'an'daki tekrarların nedenleri, geçmişte yaşamış peygamberlerin ve kavimlerinin başından geçen olayları anlatan kıssaların nasıl anlaşılması gerektiği, yaklaşık on dört asır önce indirilmiş Kur'an'ın içeriğinin bugün için ne anlam ifade ettiği gibi hususları sayabiliriz. Bu ve benzeri problemleri çözerek Kur'an'ın günümüz meselelerine ışık tutmasını sağlamak, sadece Müslümanlara değil, boşluğa düşmüş ve yaşadığı sıkıntılı ortamdan çıkış yolu arayan bütün insanlığa yol gösterecektir.⁴⁵

Kur'an etrafında oluşturulan şüphe ve problemlerin çözüme kavuşturulabilmesi için konuları Kur'an bütünlüğü içerisinde değerlendirmeye ihtiyaç vardır. Kur'an bütünlüğünü esas alan çalışmaların başında ise konulu tefsir metodu gelir. Konulu tefsir metodu, Kur'an'a yöneltilen şüphe ve itirazlara cevap verebilmek için geliştirilen en uygun yöntemdir.⁴⁶

Konulu Tefsirde Araştırma Yöntemleri

⁴⁴ Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 95.

⁴⁵ Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 176; Güven, 128-130.

⁴⁶ Güven, 128-130.

Araştırmacı Kur'an'daki konulardan birisini çalışmak istediğinde sırasıyla belli aşamaları takip etmelidir. Çünkü yöntem konusunda en küçük ayrıntıların bile ihmal edilmesi, bu alandaki tefsir çalışmalarının ilkeli ve disiplinli olmasını engelleyebilir.

Bir konulu tefsir çalışması yaparken, konu seçimi yapılarak işe başlanır. Ardından konunun sınırları belirlenir. Yapılacak araştırmanın amacı tayin edilir. Araştırmanın her aşamasında Kur'an'ın bütünlüğü göz önünde tutulur. Araştırma yapılan konuya kapsayıcı bir isim verilir. Konuyla ilgili âyetler bir araya getirilir. İhtiyaç duyulması halinde âyetler nüzûl sırasına göre dizilir. Konu içerisinde geçen kavramların semantik tahlili yapılır. Ele alınan âyetler Kur'an'da geçtikleri yerde incelenirler. Konunun aslî ve fer'î unsurları belirlenir. Konunun planı yapılıp bölümlere ve alt başlıklara ayrılır. Âyetler arasında zahiren var gibi görünen ihtilâflar giderilir. Hz. Peygamberin hadislerinden ve geçmişteki kültürel birikimlerden yararlanılır. Tüm tefsir çeşitlerine ve araştırılan konuda daha önce yapılmış konulu tefsir çalışmalara başvurulur. Konunun uzmanlarından yardım alınır. Konu incelenirken bilimsel araştırma metotları kullanılır. Konulu tefsir çalışması yapan araştırmacı önyargılardan ve gereksiz ayrıntılardan uzak durur.

1. Konu seçiminin Yapılması

Bir bilimsel araştırma yapılacağı zaman konu seçimi birinci derecede önemlidir. Çünkü bir araştırmada en önemli husus doğru bir konu seçimidir. Bu ilke uyarınca Kur'an'la ilişkili bir araştırma yapacak bir kişi her şeyden önce Kur'an eksenli bir konu seçerek işe başlamak durumundadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ele alınması düşünülen meselenin Kur'an'da yer almasıdır.⁴⁷

2. Konunun Sınırlarının Belirlenmesi

Araştırmacı her şeyden önce üzerinde çalışma yapacağı konuyu tam olarak belirlemeli, konunun çerçevesini ve sınırlarını genel hatlarıyla çizerek araştırmanın boyutlarını tespit etmelidir. Bu basamakta araştırmacı üzerinde çalışacağı konu ile ilgili Kur'an âyetlerini hem Kur'an'da geçtikleri yerlerde hem de topluca bir arada okursa, araştırmanın sınırlarını zihninde daha iyi netleştirebilir.

⁴⁷ Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 113-114.

Araştırmacı bu yolla aynı zamanda konuyu kolaylıkla Kur'ânî bir çerçeveye oturabilir.⁴⁸

Konunu boyutları tespit edilmediği müddetçe, çalışmanın hangi zemin üzerinde sürdürüleceği belirlenemez. Eğer konunun sınırları tayin edilemezse, yapılan çalışma dağınık kalır, hedefine ulaşması güçleşir ve ondan yararlanma imkânı azalır.

3. Araştırmanın Amacının Tayin Edilmesi

Konulu tefsir yöntemiyle yapılan çalışmalarda, öncelikle ele alınan konunun hedefini belirlemekte ve belirtmekte yarar vardır. Çünkü bu çalışmaların amacı her şeyden önce günlük hayatta karşılaşılan sorunlara çözüm üretmektir. İşte konulu tefsirler, amacı belli olan, belli bir sonuca ulaşmayı gaye edinen çalışmalardır. Kur'an'ın gerçeklerini ortaya çıkartmak, onları dikkat çekici bir üslup ile sunmak, ilâhî mesajların hikmetini, estetiğini, insanların ihtiyaçlarını karşılamadaki yeterliliğini, insan yaratılışına uygunluğunu anlatmak, konulu tefsirlerin gaye ve hedefleri arasında yer alır. Zaten Kur'an'ın genel hedefi de, her açıdan insanlığı doğru yola iletmektir. Bu yüzden konulu tefsir ya da kavram çalışması yapan araştırmacılar bu çalışmalarında üzerinde çalıştıkları kavramla vurgulanmak istenen hedefleri belirtmelidirler.⁴⁹

4. Kur'an'ın Bütünlüğünün Dikkate Alınması

Bir Kur'an kavramı üzerinde çalışırken, Kur'an bütünlüğü içerisinde hareket edilmelidir. "Kur'an bütünlüğü" ile kastedilen şey, Kur'an'ın insanlara sunduğu ilâhî mesajın, yani onun insanlar için bir yol gösterici, bireysel ve toplumsal sorunların çözümünde bir rehber olduğu gerçeğinin çok iyi bir şekilde anlaşılmasıdır. Kur'an'ın ortaya koyduğu düşüncelerin, ilkelerin açık ve anlaşılır bir şekilde insanlara anlatılması ve âyetlere getirilen yorumların Kur'an'ın ruhu-na uygun düşmesidir.⁵⁰

5. Araştırma Yapılan Konuya Kapsayıcı Bir İsim Konulması

⁴⁸ Müslim, 51; Şimşek, 123; Güven, 153-154.

⁴⁹ Dumlu, 84; Güven, 155.

⁵⁰ Dumlu, 81.

Araştırmacı konuya ilişkin boyutları tayin ettikten, Kur'an'ın konuya dair yaklaşımını iyice özümseydikten sonra araştırmasına bir başlık seçmelidir. Başlığın mümkün olduğunca kısa ve anlaşılır olması lazımdır. Çünkü başlık araştırmanın okuyucuya hitap eden ilk mesajdır. Üzerinde durulan konuya kapsayıcı bir isim seçilirken, öncelikle Kur'an kelimelerine ve kavramlarına başvurulmalı, başlık doğrudan Kur'an'a nispet edilmelidir. Eğer işlenen konunun başlığı açık bir şekilde Kur'an'da yer almıyorsa, o zaman sadece anlam boyutu gözetilerek konuyu kapsayıcı başka bir başlık tercih edilebilir. Bununla birlikte, yapılan çalışma Kur'an muhtevalı olduğu için seçilen başlığın Kur'an kelime ve kavramları arasından olması önemlidir. Kur'an kelimelerini başlık olarak kullanma imkânı olduğu durumlarda başka isimler kullanmak uygun değildir. Eğer üzerinde çalışılan konuyu ifade edebilecek birden fazla kelime bulunursa, içlerinden en kapsayıcı olanı araştırmanın başlığı olarak seçilir.⁵¹

6. Konu İle İlgili Âyetlerin Bir Araya Getirilmesi

Bilindiği gibi, Kur'an pek çok konuyu ihtiva etmekte ve her konu Kur'an'ın farklı yerlerine dağılmış durumdadır. Konulu tefsir çalışması yapmaya başlarken işin başında lâfzen veya hükmen konu ile ilgili olan ya da konuya değinen tüm âyetleri ciddi olarak gözden geçirmek, aynı mevzuda olanları derleyip bir araya toplamak gerekir. Konuyla sadece birinci dereceden ilgili âyetlerle yetinmeyip ikinci dereceden ilgili âyetler de bir araya getirilmelidir. Araştırmanın bu safhası konulu tefsirin önemli bir aşaması olup müfessirlerin özen göstermeleri gereken bir husustur. Bir konuya ilişkin âyetleri toplamanın en sağlıklı yolu, Kur'an'ı başından sonuna kadar incelemek / taramak, konuyla ilgili âyetleri tekrar tekrar okumak ve bir bütün olarak kavramaya çalışmaktır. Yine bu iş için konularına göre hazırlanmış Kur'an fihristlerinden yararlanılabilir. Konuyla ilgili âyetlerin başarılı bir şekilde toplanmasının yolu Kur'an'a tam bir vukûfiyetten geçer.⁵²

Âyetlerin toplanması sırasında tekrar gibi zannedilen âyetler de göz ardı edilmemelidir. Bu âyetlerin bulunduğu sûre içindeki konumu gereği değişik za-

⁵¹ Müslim, 51; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 114; Güven, 155-156; Eren, 45-46.

⁵² Hanefî, *a.g.m.*, 162; Müslim, 51; Emîn el-Hûlî, **Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod**, Çev. Mevlüt Güngör, Bayrak Matbaası, İstanbul, 1995, 74; Şimşek, 123; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 115; Güngör, 52; Soysaldı, 340; Güven, 157; Eren, 47.

man, mekân ve olaylar açısından delâlet ettiği özel hüküm ve farklı yorumların olabileceği unutulmamalıdır.⁵³

Kur'an, konularına ya da nüzûl sırasına göre tertip edilmiş bir kitap değildir. Sayılamayacak kadar çok konuyu içermesine rağmen, her bir konuyla ilgili meseleler Kur'an'ın farklı yerlerine dağılmış durumdadır. Konulu Kur'an araştırmalarında sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için, ele alınan konuyla ilgili farklı sûrelerde yer alan âyetlerin bir araya getirilmesi ve kapsayıcı bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekir. Bu, Kur'an yorumcusu tarafında göz ardı edilmemesi gereken bir aşamadır.⁵⁴

Aslında herhangi bir konuya dair âyetlerin tam olarak toplanıp bir araya getirilmesi o kadar kolay değildir. Çünkü Kur'an'daki konuların ayrışmayı kabul etmedikleri ve konuların birbirinden bağımsız olmadıkları bilinen bir gerçektir. Muhtemelen âyet ve sûrelerin kendine özgü mevcut tertibi, fiilî bir hikmete yönelik olup Kur'an öğretilerinin Müslümanların zihnine farklı tarzlarda yansımaya ve bunların her Müslüman bireyin düşünce ve davranışlarını şekillendirmesine yardımcı olmaktadır. İşte bu yüzden konulu tefsir çalışması yaparken, üzerinde çalışılan konuyla ilgili âyetler önce buldukları sûre ve âyetler bağlamında, sonra da Kur'an bütünlüğü içerisinde yeterince okunduktan sonra bir bütün olarak anlaşılmalıdır.⁵⁵

Eğer yapılan çalışma doğrudan bir Kur'an kavramıysa, onun Kur'an'da ifade ettiği anlam ya da anlamlar söz konusu kavramla ilgili olarak toplanan âyetler gurubu içerisinde aranmalıdır.⁵⁶

7. Âyetlerin Nüzûl Sırasına Göre Düzenlenmesi

Konulu tefsir çalışması yapacak bir araştırmacının, Kur'an'ın indiği ortamı her yönüyle iyi bilmesi gerekir. Çünkü Kur'an ilk olarak o ortama indirilmiş ve hitap etmiştir. Kur'an, o çağın ve ortamın tüm özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Konulu tefsir çalışması yapacak bir araştırmacının âyetlerin nâzil olduğu zaman ve mekânın şartlarını bilmesi lazımdır. Bunun için de aynı konuyla

⁵³ Eren, 47.

⁵⁴ Güven, 157.

⁵⁵ Güven, 157-159.

⁵⁶ Kırcı, 291.

ilgili olarak topladığı âyetlerin nüzûl sıralarını tespit etmesi ve imkân nispetinde bunları nüzûl tarihi itibarıyla dizmesi / düzenlemesi lazımdır. Böyle bir sıralama çalışmanın yönünü tayin açısından oldukça önemlidir. Zira bazı konulara ilişkin âyetlerin içerdiği hükümler tarihî sıra içerisinde tedrici bir değişim göstermişlerdir. Zaman mefhumunun dikkate alındığı bir yerde, ilk akla gelen elbette nüzûl sebeplerinin tespitidir. Her âyetin, hangi şartlar altında, hangi meseleyle ilgili olarak ve ne zaman indiğini tespit edip âyetin hitap ettiği sosyo-kültürel ortamı dikkate almak, âyetlerin daha sağlıklı anlaşılmasına yardımcı olur.⁵⁷

Araştırma için seçilmiş olan konuyla ilgili âyetlerin nüzûl sırasını keşfetmek Kur'an'ın konuya yaklaşımını sağlıklı bir şekilde anlamaya yardımcı olur. Özellikle tarihsel süreç içerisinde teşriin (dinî ilke ve değerlerin) psiko-sosyal evrimini anlamak için nüzûl sırasının tespit edilmesi büyük önen arzeder.⁵⁸

Konulu tefsir çalışmalarında âyetlerin nüzûl seyrine göre sıralanması gerektiği ihtiyacı daha çok ahkâmla ilgili âyetlerde fiilî olarak söz konusudur. Bazı araştırmacılara göre bu şart ahkâm âyetlerinin dışındaki âyetler için sadece bir nazariye olarak kalmış, çoğunlukla uygulama alanı bulamamıştır.⁵⁹

Nüzûl sırasını bilme konusunda âyetlerin Mekkî ya da Medenî oluşlarına ilişkin bilgi içeren eserlerden, siyer kaynaklarından, nüzûl sırasına göre tertip edilmiş tefsirlerden, kısacası nüzûl sürecine değinen her kaynaktan yararlanılabilmektedir.

8. Kavramların Semantik Tahlilinin Yapılması

Konulu tefsir çalışmalarında, işlenecek konuyu ilgilendiren belli başlı kavramların teker teker ele alınarak etimolojik ve semantik açıdan incelenmesine ihtiyaç vardır. İşlenecek konuyla ilgili terimlerin lügat, ıstılah ve Kur'an dilindeki anlamlarının araştırılması gerekir. Kelimelerin sadece lügat anlamlarının bilinmesi böyle bir araştırma için tek başına yeterli olmaz. Aynı zamanda kelimelerin Câhiliye döneminde kullanıldıkları manaları ve bu kelimelerin zamanla değişime uğrama olasılığıyla oluşan lügat ve ıstılah anlamlarını da araştırmak lazımdır.

⁵⁷ Müslim, 51; el-Hûlî, 74; Şimşek, 123; Güngör, 53; Kırca, 291; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 115; Dumlu, 85; Soysaldı, 340; Güven, 159.

⁵⁸ Eren, 51.

⁵⁹ Eren, 51.

dır. Kur'an kavramlarını tahlil etmenin zorluğu göz önünde bulundurulacak olursa, lügat ve semantik alan çalışmasına duyulan ihtiyaç daha iyi anlaşılır. Kelime ve kavramlar hem sözlük hem de Kur'an'daki kullanılışları açısından incelendikten sonra kavramın içerisinde yer aldığı cümle ve terkiplerin etraflıca incelenmesine geçilir. Konuyla ilgili bir Kur'an cümlesindeki kelimeler arasındaki, bir âyette geçen cümleler arasındaki ve nihayet konuyla ilgili âyet gurubu arasındaki bağlantılar incelenip araştırılır.⁶⁰

Tek başına iken belli bir anlamı ifade eden bir kelime terkip halinde yani cümle içerisinde başka bir manaya gelebilmektedir. Bu yüzden kelimelerin yanında cümleler de tahlil edilmek zorundadır.⁶¹

Üzerinde çalışılan kavramı, konuyu doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren diğer kavramlarla ilişkilendirmekte yarar vardır. Böylece konunun Kur'an bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesine katkıda bulunmuş oluruz.⁶²

9. Âyetlerin Kur'an'da Geçtikleri Yerde İncelenmesi

Kur'an'daki bir konuyu bütüncül olarak işlemeye başlamadan önce, konuyla ilgili âyetleri sûre içerisinde sevk edildikleri yerde anlamak lazımdır. Kur'an'da her ne kadar, farklı konulara ilişkin âyetler alt alta ve belirli bir sûrede dizilmiş olsa bile, bu âyetlerin siyak ve sibaklarıyla sıkı bağları vardır. Âyet ya da âyet guruplarını Kur'an'da yer aldıkları ortamdan bağımsız bir şekilde anlamaya çalışmak, Kur'an araştırmacısını yanlış çıkarımlarda bulunmaya sevk edebilir. Sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için âyeti öncelikle bulunmuş olduğu dar çerçevesi içerisinde, kendisinden önceki ve sonraki âyetlerle irtibatlandırarak anlamaya çalışmak gerekir.⁶³

Âyetleri sevk edildikleri ortam içerisinde incelerken "bağlam / münâsebet bilgisi"nden yeterince yararlanılmalıdır. Zira konulu tefsirle bağlam bilgisi arasında sıkı bir bağ vardır. Bu yüzden konulu tefsir çalışmalarında âyetler ve

⁶⁰ Müslim, 51; Şimşek, 123; Dumlu, 82; Güven, 160; Eren, 48.

⁶¹ Dumlu, 84.

⁶² Dumlu, 86.

⁶³ Güven, 161.

sûreler arasındaki bağlantıları ele alan bağlam bilgisi hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir.⁶⁴

10. Konunun Aslı/Temel ve Fer'î/Yan Unsurlarının Belirlenmesi

Araştırmacı üzerinde çalışmak istediği konuyla ilgili bütün âyetleri eksiksiz olarak belirledikten sonra, iyi bir okuma ve dikkatli bir değerlendirmeden sonra söz konusu âyetlerden konunun ana hatlarını çıkarmalı ve bunlara göre konunun aslı ve fer'î unsurlarını belirlemelidir. Kur'an'ın ele aldığı meselelerde hem aslı hem de fer'î unsurlar vardır. Temel unsurlar konunun esasını, yan unsurlar ise tâlî boyutları oluştururlar.⁶⁵

11. Konunun Planının Yapılması/Bölgümlere ve Alt Başlıklara Ayrılması

Araştırılan konunun planının yapılması konulu tefsir çalışmalarının önemli aşamalarından birisidir. Bu aşamada araştırmacı, tecrübesi, ilmî birikimi, zekâ ve kabiliyeti sayesinde elindeki verilerden hareketle bir plan oluşturur. Araştırmacı bunu iki yoldan birisiyle yapabilir. Birincisine göre araştırmacı, konunun şablonunu kendisi çizdikten sonra âyetleri onlara göre dağıtır. İkincisine göre ise, araştırmacı bölüm ve alt başlıkları elindeki materyallere bağlı kalarak oluşturur. Bu ikinci yol, objektifliğin sağlanabilmesi, Kur'an'da geçmeyen konuların plana dahil edilmemesi, katışıksız bir konulu tefsir çalışmasının gerçekleştirilebilmesi için en uygun olanıdır. Bu yol "Kur'an'dan gelim" yöntemi olarak da isimlendirilir.⁶⁶

Araştırmacı ilk aşamada konuyla ilgili âyetleri buldukları yerde inceler, ardından tüm âyetleri topluca göz önünde bulundurarak konuyu bölümlere ve alt başlıklara ayırır. Böylece konunun daha iyi anlaşılmasını, âyetlerin aksiyolojik olarak sıraya konulabilmesini ve onlardan kolaylıkla yararlanılabildiğini sağlar. Araştırmacının konuyla ilgili bölüm başlıklarını ve diğer alt başlıkları Kur'an'daki asıllarından oluşturması en tutarlı yoldur. Bölüm ve başlıklar oluşturulurken Kur'an'da bulunmayan kavramlar dikkate alınmamalıdır.⁶⁷

⁶⁴ Güven, 162.

⁶⁵ Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 116.

⁶⁶ Eren, 52-53.

⁶⁷ Müslim, 52-53; Güven, 163.

İlk etapta yapılan plan kuşbakışı bir çerçeve belirlemeden yani taslak plandan ibaret olabilir. Doğal olarak ortaya konan böyle bir taslak plan kusursuz ve olgunlaşmış değildir. İncelenmekte olan konu hakkındaki araştırmalar derinleştikçe, kaçınılmaz olarak önceden belirlenen sınırlar da değişecek ve böylece öncekine göre daha mükemmel bir plan ortaya çıkabilecektir. Eklmeler ve çıkartmalarla, yapılan birtakım değişikliklerle araştırmanın sonunda kesin bir plan oluşacaktır.⁶⁸

12. Âyetler Arasında Zahiren Var Gibi Görünen İhtilafların Giderilmesi

Konulu tefsirlerde, araştırılan konuyla ilgili bütün âyetlerin bir arada değerlendirilmesi ve bunlar arasında var gibi görünen zıtlıkların giderilmesi gerekir. Bazen aynı konuyla ilgili bir araya toplanan âyetler arasında zıtlık varmış gibi bir çağrışım söz konusu olabilir. Oysa Kur'an âyetleri arasında bir zıtlığın bulunması mümkün değildir. Olsa olsa okuyan kişinin eksik ya da yetersiz bir anlaması söz konusu olabilir. Konulu tefsir çalışmalarında, işlenmekte olan konuyla ilgili tüm âyetlerin bir arada ve bütüncül olarak değerlendirilmesi, bazı âyetler arasında zahiren varmış gibi gözükten ihtilâf ve zıtlıkları gidermede önemli fırsatlar sunar. İlk bakışta birbirine zıt gibi görünen bazı hususlar incelemek, gerçekte bir çelişkinin olmadığı gösterilir. Bu amaçla konunun içeriği göz önünde bulundurularak ihtilaf varmış izlenimi uyandıran hususlar ilmî yollarla çözüme kavuşturulur. Müfessir, aralarında çelişki varmış izlenimi uyandıran âyetlerin Kur'an'daki mevcudiyetine ilişkin inceliği / espriyi / nükteyi ortaya çıkarmaya çalışır.⁶⁹

13. Hadislerden ve Geçmişteki Kültürel Birikimlerden Yararlanılması

Konulu tefsir çalışmalarında âyetlerin işaret ettiği hususlar, konuyla ilgili bulunan hadislerle delillendirilmeli, aydınlatılmalı, ayrıca sahâbenin Kur'an anlayışıyla desteklenmelidir. Konulu tefsir metodu kullanılırken, başta Hz. Peygamberin hadisleri olmak üzere, rivâyet ve dirayet kaynaklı İslâm kültür birikiminden yararlanılmalıdır. Kur'an'ın anlaşılmasında Kur'an'dan sonra ilk başvurulacak kaynak Hz. Peygamberin hadisleridir. Hadisler, Kur'an tefsiri için son

⁶⁸ Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 117.

⁶⁹ Müslim, 52; Güngör, 53; Dumlu, 87; Soysaldı, 341; Güven, 163-164.

derece önemlidirler. Kur'an yorumcusu, konulu tefsir yönteminde hadis gibi önemli bir kaynağı dikkate almak durumundadır. Çünkü Kur'an'ı insanlara ulaştırın ve en doğru şekilde anlayıp açıklayan Hz. Peygamberdir. Hadislerin konulu tefsirdeki rolü açıklama, belirginleştirme ve delillendirmeden ibarettir. Zira yapılmakta olan çalışma her şeyden önce bir Kur'an araştırmasıdır.⁷⁰

Konulu tefsir çalışması yapılırken sahâbe, tâbiûn ve daha sonraki bilgilerin görüş ve düşüncelerinden yararlanılmalıdır. Fakat bu veriler konunun temel unsurlarını değil, sadece açıklama, belirginleştirme ya da bir tercih ortaya koyma amacıyla konulu tefsirlerde kendilerine başvuru materyalleridir.⁷¹

14. Tüm Tefsir Çeşitlerine Başvurulması

Konulu tefsir çalışması yapacak bir araştırmacı, geçmişte yapılan tefsir çalışmalarına ilgisiz kalmaz. Geçmişin tefsir birikiminden yeterince yararlanmak durumundadır. Bununla birlikte, geçmişten aktarılan İslâmî kültürel birikime konulu tefsir çalışmalarında bağlayıcı ve tayin edici bir rol yüklenemez. Ancak konuyu anlamaya ve açıklamaya yardım eden bir unsur olarak kabul edilebilirler. Çünkü konulu tefsir çalışmalarının merkezinde bizzat Kur'an'ın kendisinin yer alması beklenir.⁷²

Konulu tefsire göre araştırma yapan kimse tüm tefsir çeşitlerini iyi derecede bilmelidir. Çünkü bu araştırmacı, çalışmasını diğer tefsir çalışmalarının üzerine inşa eder. Konulu tefsir, tüm tefsir çeşitlerinin bir ürünüdür; tefsir tarihinin gelişim aşamalarına göre son dönemde ortaya çıkan bir uzmanlaşma evresidir. Tüm tefsir çeşitleri birbiriyle iç içedir ve her biri diğerini destekler. Konulu tefsir çalışan kimse tüm tefsir çeşitlerini çalışmasında kullanmalıdır; tefsir çeşitlerinden hiçbirisini göz ardı etmemelidir. Fakat diğer tefsirlerden yararlanırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır:⁷³

Klasik tefsirlerde müfessirlerin görüşleri bazen bir araya getirilemeyecek derecede farklılaşmaktadır. Bu yüzden konulu tefsir yapan müfessir, konuyla ilgili böylesine farklı görüşlerle karşılaştığında, sağlıklı görüşü tercih edebilmek

⁷⁰ Müslim, 52-53; Güngör, 53; Dumlu, 96; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 133; Soysaldı, 341; Güven, 166.

⁷¹ Güven, 166-167.

⁷² Güven, 166-167.

⁷³ Müslim, 70, 72.

için hassas ve aceleden uzak bir tutum sergilemeli; görüşler arasında en tutarlı olanı seçebilmek için son derece titiz davranmalıdır. Araştırmacı, müfessirlerin yaptıkları yanlışları yüklenmeye kalkmamalı, tefsirlerde yazılı olan her bilginin doğruluğunu ya da yanlışlığını tartışma mecburiyeti hissetmemelidir. Kur'an'da bazen tek cümle ya da âyet iki farklı yerde geçtiğinde, konteksine göre farklı anlamlar alabilmektedir. Konulu tefsir sahasında araştırma yapan birsinin bu tür farklılıkları bilebilmesi için bu âyetleri yorumlayan müfessirlerin görüşlerini tam olarak bilmesi gerekir.⁷⁴

Tecziî tefsirde âyetlerin yorumunda kullanılan i'râb, belâğat gibi yardımcı unsurlar, konulu tefsirde belirleyici bir konumda yer almazlar. Bunlara ihtiyaç duyulması hâlinde dipnotta verilmeleri uygundur.⁷⁵

15. Aynı Konuda Daha Önce Yazılmış Konulu Tefsir Çalışmalarına Başvurulması

Araştırmacının incelediği konuyla ilgili daha önce yazılmış eserleri gözden geçirip değerlendirmesi pek çok açıdan yararlı olur, kolaylık sağlar.⁷⁶

16. Konunun Uzmanlarından Yardım Alınması

Konulu tefsir metoduna göre Kur'an'daki bir konuyu ortaya koymaya çalışan bir araştırmacı, yaptığı çalışmanın sağlıklı, yeterli ve faydalı olabilmesi için üzerinde çalıştığı konunun uzmanlarıyla işbirliği yapmalıdır. Kur'an'da özlü olarak değinilen, fakat müfessirin derinlemesine bilemediği bir konu, o alanın uzmanı tarafından aydınlatılırsa daha tutarlı ve verimli değerlendirmeler yapılabilir. Özel alan bilgisine ihtiyaç duyulan bir konuda müfessir ya doğrudan o alanın uzmanlarıyla görüşerek ya da en azından o alanda yazılmış eserlerden yararlanarak çalışmasını geliştirebilir. Bu iş birliğinin bizzat görüşülerek yapılması en uygun olanıdır. Özellikle, tıp, astronomi gibi özel uzmanlık gerektiren konulara ilişkin âyetlerin yorumunda bu alanların uzmanlarından yardım almak yararlı olabilir. Nitekim günümüzde Kur'an'da geçen birçok konu, diğer disiplinlerden / ilim dallarından yararlanılarak araştırılmakta, işlenmektedir. Fakat bütün bu

⁷⁴ Müslim, 70-71; Dumlu, 87.

⁷⁵ Eren, 56.

⁷⁶ Eren, 56.

işlemler yapılırken Kur'an'ın temel hedeflerinden uzaklaştıracak yollara sapılmamalıdır.⁷⁷

Kur'an yorumlanırken, onun amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için, başka ilimlerden yararlanmak şarttır. Farklı ilmî disiplinlerle temas kurmak müfessire, Kur'an'a yönelişte farklı ve yeni bakış açıları kazandırır. Böylece çeşitli ilim dalları Kur'an'ın gayesine hizmet için kullanılmış olur. Ancak bütün bunlar yapılırken bazı hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Kur'an tefsirinde çeşitli ilmî disiplinlerden yararlanırken, onlardan kısaca bahsetmek, bu konuda ölçüyü elden bırakmamak, ilimlerin elde ettikleri verilerin, mutlâk olan ilâhî kelâm karşısında nisbî olduğunu unutmamak gerekir.⁷⁸

17. Bilimsel Araştırma Metotlarının Kullanılması

Konulu tefsir çalışmalarının bilimsel, sistemli araştırma metotlarına uygun bir şekilde yapılması, önem arzeden bir başka husustur. Çünkü bu tefsir metodu, içinde yaşadığımız çağda gelişme göstermiş ve bu çağın insanların problemlerine çözüm getirmeyi hedeflemiştir.⁷⁹

Araştırmacı konunun araştırma taslağını belirlerken bilimsel araştırma yöntemlerine bağlı kalmalıdır. Diyelim ki, araştırma yapılan Kur'an konusu geniş bir inceleme alanını kapsıyor. Bu durumda araştırmacı araştırmanın giriş bölümünde konunun ele alınış metodunu açıklar. Bazen de üzerinde çalışılan konunun boyutları, alanları ve nitelikleri sınırlı, unsurları az olabilir. Bu durumda araştırma, bilimsel bir makale formunda giriş, konunun ortaya konulması ve sonuç olmak üzere üç bölümde incelenebilir. Araştırmacı işlenmekte olan konuyu her bölümde örnek ve kanıtlarla destekler, ciddi ve bilimsel bir yöntemle ele alır, elde ettiği sonuçları ise sonuç bölümünde özet hâlinde ortaya koyar.⁸⁰

18. Müfessirin Önyargılardan ve Ayrıntılara Dalmaktan Uzak Durması

Konulu tefsir çalışırken araştırmacı önyargılardan uzak durmaya çalışmalı, araştırmayı amacından saptıracak, okuyucunun dikkatini dağıtacak ayrıntılara

⁷⁷ Güngör, 53; Albayrak, 118; Soysaldı, 341-342; Eroğlu, 120; Güven, 167-168; Eren, 54.

⁷⁸ Sadık Kılıç, *İslâm'da Sembolik Dil*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, 37-38.

⁷⁹ Soysaldı, 342; Güven, 168.

⁸⁰ Müslim, 52-53; Güven, 169; Eren, 53.

dalmaktan kaçınmalıdır. Eğer araştırmanın amaçlarına hizmet edecek ayrıntılar verme ihtiyacı duyarsa bunları dipnotta aktarmalıdır.⁸¹

Tecziî Tefsir ile Kanulu Tefsir Arasındaki Farklar

Gerek araştırma yöntemi açısından gerekse müfessirin Kur'an'ı tefsir ederken üstlendiği rol açısından konulu tefsir ile atomcu / parçacı tefsir arasında bazı farklılıklar dikkat çeker. Yine yapılan tefsirin hedefleri ve tefsirden elde edilen sonuçlar bakımından bazı farklılıklar kendini gösterir. Bu farklılıklar araştırmacılar tarafından şu şekilde izah edilmeye çalışılmıştır:

1. Müfessirin Kur'an'ı Tefsirdeki Fonksiyonu Açısından Farklılıklar

Atomcu / tecziî tefsirde müfessir genellikle pasif bir rol üstlenir. Bu yöntemi uygularken önceden aklında yer eden bir düşünce ve zihinsel hazırlık olmaksızın Kur'an'ın bir âyetini ya da âyet gurubunu ele alır. Sonra Kur'an kelimelerinden (lâfız ve terimlerinden) hareketle, âyette geçen ve bu âyetle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi bulunan ipuçlarını da kullanarak ilâhî mesajı anlamaya çalışır.⁸²

Bu çalışma yöntemi, genel manada herhangi bir âyeti tefsir etme faaliyetinden ibarettir. Sanki burada, âyetin fonksiyonu dile getirilir, müfessir de bunu dinleyip anlamaya çalışır. Müfessirin bütün yaptığı, diri bir zihin, sağlıklı bir tefekkürle âyeti dinlemek, filolojik ve edebî bilgilerle donanmış bir ruh hâliyle âyetin söylediklerine kulak vermektir. Bu ruh hâli ve düşünce tarzıyla müfessir Kur'an'ın huzurunda durur ve onu dinler. Bu faaliyette Kur'an aktif, müfessir ise pasif konumdadır. Bu süreç içerisinde Kur'an, lâfzî yönden bazı manaları müfessirin idrakine sunar, o da bu anlamları kaydeder. İşte pasif fonksiyon denilen durum budur.⁸³

Konulu tefsir çalışmalarında müfessirin genellikle aktif bir rolü vardır. O, faaliyetine Kur'an nassından başlamaz, aksine araştıracağı konuyu yaşanan hayattan alır. Üzerinde çalışacağı Kur'an konusunu seçerken inanç, davranış, toplumsal ilişkiler gibi yaşanan hayatla ilgili bir meseleyi ele alır ve çalışmalarını o

⁸¹ Şimşek, 123.

⁸² Sadr, 22; Güven, 181.

⁸³ Sadr, 22; Güven, 181.

mesele çerçevesinde sürdürür. Konulu tefsir çalışan müfessirin görevi, içinde yaşadığı çağın kültürel birikiminden, düşünce yapılarından, her türlü gelişme ve ihtiyaçlarından haberdar olmak ve bütün bunları Kur'an'ın ışığında anlayıp açıklamaktır.⁸⁴

Konulu tefsir metodunda yorumcu, anlamın hem alıcısı hem de vericisi konumundadır. Onun nazarında Kur'an'ı yorumlamak, sadece metinden hareketle metnin anlamını çıkarmak değildir; bunun yanında realiteden hareketle metne anlam vermeye çalışmaktır.⁸⁵

Teczîi yöntemi kullanan bazı müfessirler nerdeyse her âyet hakkında görüş bildirme tutumu içerisine girmişlerdir. İzledikleri yöntem uyarınca, önlerine gelen her âyet hakkında bir şeyler söyleme ihtiyacı duymuşlardır. Sahip oldukları bilgi birikimiyle ilgili olan ve mensup buldukları mezhebin görüşünü destekleyen âyetleri derinlemesine incelerlerken, diğer âyetleri yüzeysel bir yoruma tâbi tutmuşlardır. Kur'an âyetlerini gurup ve mezhep görüşleri doğrultusunda yorumlamışlar, hatta bu yüzden bazı âyetleri hiç tefsir etmemişlerdir.⁸⁶

Konulu tefsir çalışmasında müfessirin her âyet hakkında görüş bildirme zorunluluğu yoktur. O, üzerinde çalıştığı konu ile ilgili âyetlerin tefsirini yapmaya odaklanır. Ele aldığı konuyla ilgili âyetleri derinlemesine inceleyerek, esaslı ve köklü düşünceler elde etmeyi amaçlar. Yine konulu tefsirde yorum yapılırken mezhep görüşü esas alınmaz. Müfessir kendi görüşünü Kur'an'a onaylatmak yerine, Kur'an'ın vermek istediği mesajı anlamayı amaç edinmelidir.⁸⁷

2. Araştırma Yöntemi İle İlgili Farklılıklar

Konulu tefsir çalışmalarını diğer tefsir yöntemlerinden ayıran en belirgin özelliklerden birisi, araştırma ve inceleme yöntemine ilişkin farklılıklardır.

⁸⁴ Sadr, 22, 24; Güven, 181-182.

⁸⁵ Hanefî, 158; Güven, 182.

⁸⁶ Dumlu, 75; Güven, 182.

⁸⁷ Dumlu, 74; Güven, 182-183.

Konulu tefsir metodu, Kur'an'la ilgili konuların ayrıntılı ve geniş bir şekilde incelenmesine imkân verir. Tecziî tefsir bir konuda ne kadar derinleşirse derinleşsin, konulu tefsirde olduğu kadar teferruata inemez. İnmeye kalksa bile, bu durum âyetler arasındaki mesafeyi uzatacağından dolayı bir başka olumsuz durum ortaya çıkar.⁸⁸

Konulu tefsirin gayesi, Yüce Allah'ın bir konu hakkındaki muradını toplu olarak tespit etmektir. Konulu tefsir, Kur'an'da ele alınan herhangi bir konunun anlaşılması yönünde çok boyutlu bir bakış açısı sağlayabilir. Çünkü müfessir bu yöntem sayesinde Kur'an'ı baştan sona gözden geçirerek, konunun inceliklerine vakıf olma şansı yakalayabilir. Tecziî tefsirde ise, müfessir bir konunun bütününe değil, lafız ve terimlerden hareketle Kur'an'ın sadece bir bölümünü işleyebilir. Yalnızca ele aldığı âyetteki ilâhî muradı bulmaya çalışabilir.⁸⁹

Konulu tefsir daha çok belli bir konu üzerinde yoğunlaşır; tâli meselelere ikinci üçüncü derecede yer verir. Tecziî metotta yani Kur'an'ı baştan sona tefsir etme geleneğinde ise, Kur'an'ın tertibinden kaynaklanan sebepten dolayı ister istemez, kendiliğinden farklı konulara girme ve bunlara değinme mecburiyeti ortaya çıkar.⁹⁰

Konulu tefsir yöntemiyle Kur'an'daki bir meseleyi ele alan müfessir, o konunun uzmanlarına, en azından konuyla ilgili yazılmış eserlere başvurma imkânına sahiptir. Bu durum zaten konulu tefsir yönteminde uyulması gereken hususların başında gelir. Kur'an'ı baştan sona tefsir eden müfessir ise, bazı âyetlerin yorumunda uzman görüşüne başvurabilse de bunu her âyet için gerçekleştiremeyebilir.⁹¹

Konulu tefsir metodunda âyetler konularına göre ele alınırken, tecziî yöntemde mushaftaki mevcut tertip sırasına göre âyet âyet ele alınır. Konulu tefsir, diğer tefsir yöntemlerine kıyasla, Kur'an'ı kendi bütünlüğü içerisinde anlama noktasında daha çok şansa sahiptir. Çünkü bu yöntemle Kur'an'ın bir konusuyla

⁸⁸ Güngör, 52; Soysaldı, 339

⁸⁹ Güngör, 50; Eren, 33.

⁹⁰ Dumlu, 74; Güven, 183.

⁹¹ Güngör, 52.

ilgili bütün âyetlerini bir arada görme, anlama ve değerlendirme imkânı vardır. Kur'an'ı baştan sona tefsir ederken böyle bir imkân her zaman bulunmaz.⁹²

Tecziî tefsir çalışmalarında âyetler genellikle konu birliğinden ve Kur'an bütünlüğünden bağımsız olarak yorumlandığı için tefsirde kişisel düşüncelerin, mezhep görüşlerinin yansıtılabilmesi kolaylaşmaktadır. Konulu tefsir çalışmalarında ise, Kur'an'ın konu ile ilgili tüm âyetlerini bir arada görme, anlama ve değerlendirme imkânı vardır. Bu durum, kişisel ya da mezhep görüşlerinin tefsire yansıtılmasını büsbütün engelleyemese de, azaltabilmektedir.⁹³

Tecziî tefsir metodunda, Kur'an'ı baştan sona açıklayan rivâyet ve dirâyet türündeki tefsirlerde, çoğu zaman konu uzatılır ve ayrıntılarla meşgul olunur. Bu durum bazen tefsiri yapılan âyetin asıl konusunu unutturacak noktaya varır. Öyle ki, okuyucu okuma sırasında hangi âyetin tefsir edildiğini unutabilmekte, âyetle doğrudan ilgili olmayan meselelerle vakit geçirmektedir. Oysa Kur'an'ın hedefi insanları teferruatla meşgul etmek değil, onların doğruyu görmelerini sağlamaktır. Konulu tefsir yönteminde ise, çalışmanın yoğunluğu konu bütünlüğü üzerine hasredildiği için konunun dışına çıkılmamaktadır. Böylece okuyan kişi ne okuduğunun farkında olmakta ve konuyla ilgili derli toplu bilgi sahibi olabilmektedir.⁹⁴

Konulu tefsir metodu, yaşanan hayatta var olan gerçeklerden "Kur'an'a gidim", diğer klasik yöntem ise, Kur'an naslarını anlamaya çalışan "Kur'an'dan gelim" metodudur. Kur'an baştan sona kadar tefsir edilirken, yaşanan gerçekler ve toplumun sorunlarıyla ilgili olmayan konular da işlenmek durumunda kalabilir. Konulu tefsir metodunda ise sadece işlenen konular üzerinde yoğunlaşılır.⁹⁵

Konulu tefsir yönteminde beşeri deneyim faktörü ön plandadır. Beşeri deneyimler, sahip oldukları ihtisaslaşmalara paralel olarak Kur'an'da işlenen bir konunun anlaşılmasına önemli katkıda bulunurlar. Oysa klasik tefsir yöntemlerinde Kur'an nassı esas alınır ve o nassın anlaşılması için çaba harcanır.⁹⁶

⁹² Güngör, 50; Dumlu, 75.

⁹³ Güven, 183-184.

⁹⁴ Dumlu, 75-76; Güven, 184.

⁹⁵ Eren, 32-34.

⁹⁶ Eren, 33.

3. Hedef Açısından Farklılıklar

Tecziî tefsir sürecinin her aşamasındaki hedef, üzerinde çalışılan âyeti eldeki imkânları kullanarak anlamaya çalışmaktır. Müfessir her defasında Kur'an'ın herhangi bir âyetini ya da âyet gurubunu anlamayı hedef edinir. Orada geçen lafızları, terkipleri, hükümleri açıklar. Bu **cüz'î** bir hedeftir.⁹⁷

Konulu tefsir metodunda ise, küllî gayelere ulaşmak hedeflenir. Bu tür bir çalışmada müfessir Kur'an'ın herhangi bir parçasını anlamaya çalışmakla yetinmez. Kısmî anlama çabalarını daha da ileriye götürerek elde ettiği bilgiler arasında bağlar kurmaya çalışır, genel bir bütünlüğe ulaşmak ve Kur'an düşüncesinin boyutlarını tespit etmek için uğraşır. Ele alınan konuda Kur'an'ın genel bakış açısını ortaya koymak için o konudaki âyetlerin hepsini birlikte değerlendirir ve âyetler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bağları açıklar.⁹⁸

Konulu tefsir metodu Kur'an'ın ele aldığı herhangi bir konu hakkında Kur'anî düşüncüyü ortaya çıkarmayı amaç edinir. Diğer tefsir yöntemlerinde ise bir Kuran nassının genel hatlarıyla anlaşılması hedeflenir.⁹⁹

4. Elde Edilen Sonuç Bakımından Farklılıklar

Konulu tefsir yoluyla elde edilen sonuçlar, sürekli olarak beşerî deneyimlerle ilgili şeyler olmuştur. Bu sonuçlar, İslâm düşüncesinin hayatla ilgili meseleleri hakkında bakış açısı belirlemek için teşekkül etmiş Kur'anî yönelişlerdir.¹⁰⁰

Tecziî tefsir metodu ise, İslâm düşünce yapısı için zorunlu olan gelişmenin hızını olumsuz yönde etkilemiştir. İslâmî düşünce sürecinin ve faaliyetlerinin tekrarlar yapan, monoton çalışmalar hâline düşmesine yol açmıştır.¹⁰¹

Değerlendirme

Her çalışmanın eksik ve eleştirilebilecek yönleri vardır; bununla birlikte yine her çalışmanın yararlı olacağı koşullar ve fayda sağlayacağı insanlar mevcuttur. Konulu tefsire bu açıdan baktığımızda bu alanda yapılan çalışmaların

⁹⁷ Gazali, Kur'an-ı Kerim'in Konulu Tefsiri, 7, Sadr, 14; Güven, 184.

⁹⁸ Gazali, Kur'an-ı Kerim'in Konulu Tefsiri, 7; Güven, 184.

⁹⁹ Eren, 33.

¹⁰⁰ Sadr, 23; Güven, 184-185.

¹⁰¹ Sadr, 21, Güven, 185.

mutlaka yararı olacağı söylenebilir. Konulu tefsirlerin birçok yönden atomik / tecziî tefsirlerden daha çok fayda sağlayacağı belirtilebilir. Örneğin, her şeyden önce konuları dağınık değildir. Bununla birlikte, teczii yöntemle tefsir yapmanın avantajlarından da söz edilebilir. Teczii tefsirin belki de en önemli avantajlarından birisi konulu tefsire kaynaklık etmesidir. Teczii yaklaşımla eser veren müfessirler, Kur'an konularını mushafta geçtikleri yerlerde ele alıp tahlile tabi tutmuşlar, yorumlamışlardır. Bütün bu birikim ve yorumlar aynı zamanda konulu tefsirin malzemesini oluştururlar. Teczii tefsirin, Kur'an'ın indiği dönemin tarihî, sosyal, kültürel koşulları hakkında bilgi vermesi, tarih boyunca Kur'an'ı yorumlamış müfessirlerin mantalitesini, bilgi kaynaklarını, Kur'an'ı anlama düzeylerini öğrenmemize yardımcı olması gibi daha birçok avantajından söz edilebilir.¹⁰²

Şu hususu da belirtmek gerekir ki, tecziî tefsir yöntemi her ne kadar parçacı bir yaklaşımla yapıyorsa da, bu durum müfessirin manasını anlamaya çalıştığı âyetin yorumunda o âyetle ilgili diğer âyetleri kullanmadıkları anlamına gelmez. Tecziî tarzı uygulayan müfessirler de bir âyetten yola çıkarak o konuyla ilgili Kur'an'ın görüşünü tespit etmek için bütüncüllüğü yakalama çabası içerisinde olmuşlardır.¹⁰³

Tefsir çeşitlerinin aralarını, kesin çizgilerle birbirinden ayırt etmek imkânsızdır. Sözelimi, tecziî tefsir akımı ile konulu tefsir akımı pratik faaliyetler düzleminde ve tefsir etkinliklerinin tarihsel deneyimleri açısından kesin hatlarıyla birbirinden ayrı değerlendirilmezler. Çünkü her iki metodun uygulayıcısı, aynı alanda, aynı amaca yönelik olarak, insan gücü oranında bir çaba ortaya koymaktadır. Sadece amaca ulaşırken kullandıkları yöntem birbirinden biraz farklıdır.¹⁰⁴

Tefsir yöntemleri arasındaki ihtilaf, aslında ayrılık, zıtlık tarzında olmayıp çeşitlilik, birbirini tamamlama ve destekleme tarzında bir farklılıktır. Çok farklı ilim dalları bile birbirine zaman zaman ihtiyaç duyar, destek verir, birbirini tamamlarlar. Hepsinin amacı da Kur'an'ı açıklamak olan tefsir yöntemleri de birbirine muhtaçtırlar. Tüm tefsir çeşitleri birbiriyle iç içedir ve her biri ötekine destek sağlar. Konulu tefsir çalışan bir müfessir diğer tefsir çeşitlerini göz ardı edemez. Bir tefsir akımı hem diğerinden farklı hem de ona muhtaçtır. İnsan hangi tefsir

¹⁰² Demirci, Tefsir Tarihi, 124; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 38; Kırca, 294-295.

¹⁰³ Demirci, Tefsir Tarihi, 122.

¹⁰⁴ Sadr, 16; Müslim, 69.

yöntemiyle çalışırsa çalışsın, bazı tefsir çeşitlerini hareket noktası olarak almak durumundadır. Konulu tefsir yöntemiyle çalışan kimse de kesinlikle diğer tefsir çeşitleriyle ilgilenmek zorundadır; onlardan müstağni kalamaz; diğer tefsir yöntemlerini dışlayıp kendi yöntemini onun yerine ikâme etmeye çalışamaz. Onları tamamen dışarıda bırakarak sağlıklı bir tefsir çalışması ortaya koyamaz. Çünkü onun kurmaya çalıştığı tefsir binasının yapı taşları, diğer tefsir çeşitleridir. O, diğer tefsir yöntemlerinin bir tamamlayıcısı, öteki tefsir çeşitlerinin bir ürünüdür; tefsir tarihi boyunca gösterilmiş olan çabalara bir katkıdır. Konulu tefsir temelde Kur'an'ı baştan sona açıklayan tefsirlerin bazı eksiklerini tamamlayan bir yapıya sahiptir ve hiçbir zaman için diğer tefsir yöntemlerinin alternatifi değildir. Sadece geçmişte yapılan tefsir çalışmalarını daha da ileri götürmeyi, geliştirmeyi amaçlar.¹⁰⁵

Konulu tefsirin tecziî tefsirde bulunmayan önemli meziyetlere sahip olduğu bir gerçektir. Aynı şekilde parçacı tefsir de kimi yönlerden parçacı tefsirden üstündür. Bu yüzden her iki tefsir yönteminin hiçbir zaman birbirine alternatif olarak düşünülmemesi gerekir. Her iki yöntemin de kol kola Kur'an'ın anlaşılmasına hizmet ettikleri kabul edilmelidir.

Özel konulu Kur'an tefsirleri ile Kur'an ve İslam hakkındaki diğer eserler arasında ayırt edici kesin çizgiler çizmek oldukça güçtür.¹⁰⁶ Doğrudan konulu tefsir yapma amacı gütmeyen, İslâm dininin belli bir konuya ilişkin bakış açısını ortaya koymayı hedefleyen, bunu yaparken de dinin birinci kaynağı durumundaki Kur'an'dan, hadislerden yararlanan araştırmalar da belli açılardan konulu tefsirlerle benzerlik gösterirler. Doğrudan konulu tefsir yapmayı amaçlayan, konulu tefsirin yöntemlerine araştırmanın her aşamasında bağlı kalan çalışmaları özel konulu Kur'an tefsirler diye nitelene yoluna gidilebilir. Bu şekilde, yapılan araştırmada, amacıyla ve yöntemiyle bizzat konulu tefsir yapma niyetinin ve çabasının varlığına dikkat çekilmiş olur.

Konulu tefsir yapan müfessirin uyması gereken kurallardan birisi, ele aldığı âyetleri Kur'an'da geçtikleri yerlerde incelemektir. Aslında parçacı tefsirin yapmış olduğu şey de tam olarak budur. Âyetlerin geçtikleri yerlerde incelenme-

¹⁰⁵ Sadr, 17; Müslim, 69, 72; Gazali, Kur'an-ı Kerim'in Konulu Tefsiri, 9; Demirci, Konulu Tefsire Giriş, 109; Güven, 186.

¹⁰⁶ Jansen, 33.

si her iki tefsir yönteminin ortak noktalarından birisidir. Konulu tefsir, hem âyetleri sevkedildikleri ortamda hem de aynı konudaki âyetleri bir arada değerlendirme avantajına sahiptir. Parçacı tefsir, arka arkaya gelen âyetleri sevkedildikleri ortamda yorumlama konusunda doğal bir kolaylığa sahiptir. Mushafta bulunduğu yerden alınarak konulu tefsirde kullanılan âyetin siyak sibak ilişkisi açıklanmaya çalışılsa da, bu durum parçacı tefsirdeki kadar doğal, kendiliğinden olan, çok kolay bir husus değildir. Kanaatimizce, konulu tefsirde, âyetin siyak ve sibakını gözden kaçırma riski her zaman vardır. Parçacı tefsirde arka arkaya gelen âyetlerin izahındaki siyak sibak uygunluğu doğal bir akışa sahiptir. Siyak sibak ilişkisi konusundaki aynı doğallığı konulu tefsir çerçevesinde ele alınan âyetin izahında tam olarak bulamayız. Bulsak bile bu, parçacı tefsirdeki kadar doğal olmaz. Çünkü parçacı tefsir, kompozisyonunu, mushafta arka arkaya gelen âyetlerin birbiriyle olan bağı üzerine kurmuştur.

Parçacı tefsir en azından şekilsel olarak Kur'an'ın tamamını tefsir eder. Neredeyse her âyet hakkında az ya da çok, bir şeyler söylemeye çalışır. Konulu tefsirler ise belli konulardaki sınırlı âyetlerin tefsiriyle sınırlı kalırlar. En azından pratikte durum bu minval üzeredir. Kur'an'ın bütün âyetlerinin konulu tefsirinin tek bir çalışmada / eserde gerçekleştirilmesi alışıldık bir durum değildir. Böyle bir çalışmanın yapılması hâlinde, Kur'an âyetlerinin belli başlıklar altında yeniden dizilmesi gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Âyetlerin tefsir edilirken bile olsa, konularına göre yeniden dizilmesi, acaba Kur'an'ın tertibiyle ilgili yeni bir tasarrufta mı bulunuluyor sorusunu beraberinde getirebilir. Nitekim, buna benzer endişeler, "Acaba Kur'an'ın yerini alırlar mı?" tarzında, Kur'an mealleri hakkında da yapılmıştı. Meallerin, kendi işlevlerini yerine getirilerken Kur'an'ın yerini almadıkları tecrübeyle bilinmektedir. Aynı şekilde, Kur'an âyetlerini belli konu başlıkları altında toplamanın, Kur'an'ın aslî tertibine herhangi bir olumsuz etkisinin olmayacağını söyleyebiliriz. Kaldı ki, Kur'an'ın her yönüyle korunmuşluğu –tertibi de dâhil- ilâhî garanti kapsamındadır. Kur'an'ın mushaftaki tertibi aslî, mutlak ve sabit bir durumdur. Kur'an'ı anlama amacıyla âyetlerin konularına göre tertibi ise, ârizî yani geçicidir.

Sunmuş olduğumuz derleme mahiyetindeki bu araştırmada konulu tefsirde uyulması öngörülen metotlara, ilkelere yer verdik. Açıkça görülecektir ki, aslında bu kural ve ilkelerin çoğu diğer bütün tefsir yöntemlerinde de uyulması

gereken esaslardır. Konulu tefsir yönteminin en belirgin farkı belli bir konudaki âyetlerin konuyu kapsayan bir başlık altında bütüncül bir tarzda incelenmesi, konu işlenirken bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması, konunun bir planının yapılarak bölümlere ve alt başlıklara ayrılmasıdır.

www.hikmetyurdu.com